

کالبد شکافی بیکاری در استان یزد: بیم‌ها و امیدها

محمد علی فیض‌پور* و سید نظام‌الدین مکیان**

در سالهای اخیر نرخ بیکاری در استان یزد، به‌رغم توانمندیهای فراوان استان در بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، رو به فزونی نهاده است. بنا بر آمار رسمی منتشر شده، استان یزد که تا پیش از سال ۱۳۸۰ کمتر شاهد تجربه نرخهای دو رقمی بیکاری بود در سال ۱۳۸۳ با نرخ بیکاری ۱۷/۸ درصد در گروه استانهای با بالاترین نرخ بیکاری قرار گرفت. در این تحقیق می‌کوشیم تا با تبیین مختصری از عوامل مؤثر بر بیکاری از دیدگاه نظریه‌های اقتصادی و تفکیک آنها به طرف عرضه، طرف تقاضا و عوامل ایجادکننده ناهماهنگی در بازار نیروی کار، به بررسی این عوامل از نگاه بیکاران جویای کار، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها، مسئولان و صاحب‌نظران استان یزد پرداخته و با مقایسه آنها وجوه اشتراک و افتراق عوامل مؤثر بر بیکاری و کاهش آن را بررسی نماییم و در نهایت بیم‌ها و امیدها یا فرصتها و چالشهای استان را در این زمینه تبیین کنیم. مهم‌ترین نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد نرخ بیکاری استان یزد در سالهای پایانی برنامه سوم به مقدار قابل توجهی کمتر از مقدار رسمی اعلام شده است. با اطمینان ۹۵ درصد، ۶۱ درصد از ثبت‌نام کنندگان به عنوان بیکار جویای کار، بیکار نبوده و درصد بالایی از کسانی که به عنوان بیکار جویای کار تلقی می‌شوند با تعریف بیکاری در این گروه قرار نمی‌گیرند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، راه‌حل اساسی معضل بیکاری استان را باید در طرف تقاضای بازار کار و عواملی که باعث ناهماهنگی در این بازار می‌شوند جستجو کرد.

واژه‌های کلیدی: بیکاری در استان یزد، بیکاران جویای کار، ناهماهنگی در بازار کار.

۱. مقدمه

با تمام اهمیت و جایگاهی که بیکاری به منزله معضلی اجتماعی پیدا کرده است آگاهیها درباره آن اندک است. این موضوع به این علت نیست که نظریه‌های اقتصادی به این مهم توجه نکرده یا پژوهشهای اندکی در این حوزه صورت گرفته است، بلکه برعکس، مطالعات انجام شده در حوزه

* دکتری اقتصاد و عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری دانشگاه یزد

** دکتری اقتصاد و عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری دانشگاه یزد

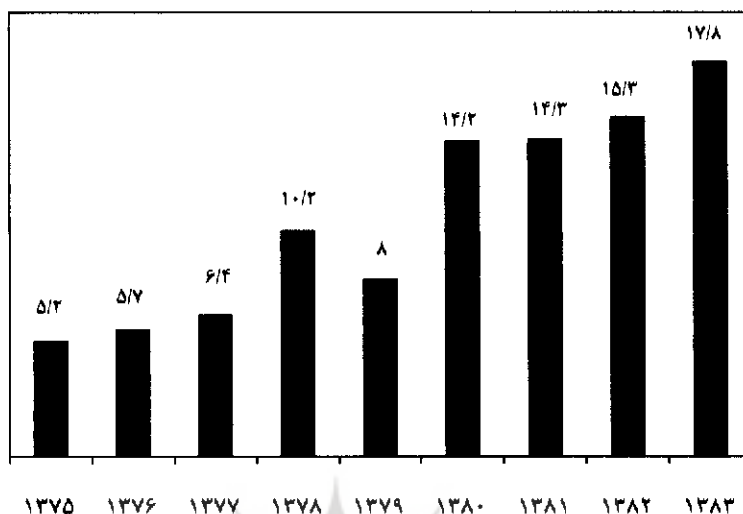
بیکاری از غنی‌ترین مطالعات اقتصادی بوده و کارهای عملی در این زمینه به اندازه‌ای زیاد است که عملاً پرداختن به همه آنها از عهده کمتر کسی ممکن است.

موضوع بیکاری پدیده‌ای چند بعدی است که عوامل مختلفی که در زمانها و مکانهای مختلف تغییر می‌کنند بر اندازه و نرخ آن تأثیر گذارند. به عنوان مثال، در فرهنگی که در آن فعالیت زنان به امور منزل ختم می‌شود در واقع ۵۰ درصد از نیروی کار از بازار متعارف کار حذف می‌شود و در این حالت نرخ بیکاری زنان از اهمیت کمتری برخوردار خواهد بود. با تغییر چنین نگرش فرهنگی، نرخ مشارکت زنان در بازار کار نیز به عنوان یک معیار توسعه انسانی در نظر گرفته می‌شود و در واقع بخش بزرگی از بازار کار توسط زنان اشغال می‌شود. با چنین نگرش و تصویری از بیکاری که عوامل مختلفی علاوه بر عوامل اقتصادی مانند زمان، مکان و نگرشهای فرهنگی می‌تواند به عنوان عوامل تعیین کننده‌ای در میزان بیکاری یک جامعه مؤثر باشد، حوزه و گستره این موضوع و دشواریهای شناخت صحیح آن مشخص شده و در عمل پژوهشهایی متوالی و منطقه‌ای با توجه به باورها و نگرشهای قومی و نژادی را می‌طلبد. این قاعده‌ای است که تقریباً برای هر کشوری صادق است و با پذیرش نگرشی این چنین به موضوع، تفاوت‌های درون منطقه‌ای از نظر نرخهای بیکاری متفاوت، قابل تأمل است.

جایگاه استان یزد در حوزه بازار کار با نرخهای بیکاری تک رقمی، همواره مایه مباهات مردم و مسئولان این استان بوده است اما بر طبق آمار منتشر شده، نرخ بیکاری در این استان طی برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹) به شدت افزایش یافت و به بیش از دو برابر طی سالهای این برنامه رسید (نمودار ۱). استان یزد که تا پیش از سال ۱۳۸۰ کمتر شاهد تجربه نرخهای بیکاری دو رقمی بود (به استثناء سال ۱۳۷۸ با نرخ بیکاری ۱۰/۲ درصد)، در سال ۱۳۸۳ با نرخ بیکاری ۱۷/۸ درصد در گروه استانهای با بالاترین نرخ بیکاری قرار گرفت.

افزایش نرخ بیکاری طی سالهای برنامه سوم باعث شد تا متوسط نرخ بیکاری در استان یزد طی سالهای برنامه پنج ساله سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹) به میزان یک درصد بیش از متوسط کشور باشد. این موضوع مسئولان استان را با دو فرضیه روبرو کرد: نخست آنکه روشهای تخمین نرخ بیکاری در استان مانند تعیین و روش انتخاب حجم نمونه قابل تأمل و بازنگری است و دیگر آنکه نرخ بیکاری در استان واقعاً افزایش یافته است. این پژوهش پاسخ به گوشه‌ای از این نگرانیها و منبعث از دغدغه ذهنی همه کسانی است که در پی شناخت و بررسی پدیده بیکاری در استان برآمده تا چاره‌ای آگاهانه در راستای بازشناسی عوامل مؤثر بر بیکاری در استان یزد بیندیشند.

نمودار ۱. روند نرخ بیکاری در استان یزد، ۱۳۸۳-۱۳۷۵

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد

برخلاف تمامی پژوهش‌های پیشین که در راستای شناسایی و تبیین بیکاری در استان صورت گرفته و در تمام موارد از اطلاعات رسمی منتشر شده استفاده شده است، داده‌های این تحقیق با استفاده از پرسشنامه‌های مجزا برای سه گروه مسئولان و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها و بیکاران جویای کار استان جمع‌آوری شده است. هدف از انجام این پژوهش، دستیابی به علل بیکاری از دیدگاه سه گروه یادشده، شناسایی دامنه و وسعت آن، بررسی بیم‌ها و امیدها و در نهایت مقایسه دیدگاه گروه‌های سه‌گانه با آنچه در مطالعات اقتصادی به عنوان دلایل بیکاری قلمداد می‌شود بوده است.

می‌توان با توجه به آمار رسمی و منتشر شده در رابطه با نرخ بیکاری، تعداد بیکاران، عوامل مؤثر بر آن و در نهایت شناخت تأثیر عوامل متعدد در سهم آنها قضاوت کرد. دستیابی به چنین نتیجه‌ای نیازمند دسترسی به آمارهای مستند و قابل اعتماد است. بی‌شک با محدودیت‌های آماری موجود و با توجه به تفاوت‌های درون منطقه‌ای و فرهنگی جامعه ایرانی، همچنین موقعیت مکانی استانهای کشور که هر یک به سهم خویش می‌توانند به عنوان عوامل مؤثر در تعیین نرخ و تعداد بیکاران شناخته شوند، ساختن مدل‌های پیچیده اقتصادی برای تعیین و توضیح بیکاری کاری تقریباً غیرممکن است. به‌رغم این محدودیت اساسی، تجارب مسئولان، کارشناسان، صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌هایی که از نزدیک با مشکلات ایجاد فرصت‌های شغلی جدید یا حفظ اشتغال موجود روبرو هستند یا آنان که خود در پی یافتن یک شغل تلاش کرده‌اند، بسی ارزشمند و

گران‌قیمت است. با این مقدمه، تحقیق حاضر با هدف کلی دستیابی به نظرات مسئولان و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها و بیکاران جویای کار استان یزد در راستای بازشناسی عوامل مؤثر بر بیکاری و شناخت زمینه‌های ایجاد اشتغال در استان طراحی شده است. علاوه بر آن، اهداف ذیل به عنوان اهداف جانبی این پژوهش قابل تأمل است:

- مقایسه نظرات مسئولان و صاحب‌نظران استان با دیدگاه‌های کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها در زمینه عوامل مؤثر بر بیکاری و راهکارهای ایجاد اشتغال در استان.

- جمع‌بندی نظرات مسئولان و صاحب‌نظران استان با دیدگاه‌های کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها به عنوان دو قشر تأثیرگذار و عمل‌گرا در راستای شناسایی عوامل مؤثر بر بیکاری و موانع ایجاد اشتغال در استان.

- تبیین تأثیر ویژگی‌های فرهنگی در راستای بازشناسی عوامل مؤثر بر بیکاری و راهکارهای ایجاد اشتغال با توجه به نظرات مسئولان و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها، همچنین بیکاران جویای کار استان.

- جمع‌بندی نظرات هر سه گروه و در نهایت شناخت بیم‌ها و امیدها در زمینه معضل بیکاری استان. اما از آنجا که بر اساس نظریه‌های اقتصادی، عوامل مؤثر بر تقاضای نیروی کار، عرضه نیروی کار و عواملی که باعث ناهماهنگی و نبود تعادل در بازار نیروی کار می‌شود از عوامل اصلی بیکاری در هر اقتصاد است لذا سؤالات محوری تحقیق به شرح زیر مطرح می‌شوند:

• نقش عوامل مؤثر بر سطح بیکاری در استان یزد از نگاه طرف تقاضا با توجه به نظر مسئولان و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌های گوناگون، همچنین بیکاران جویای کار استان به چه میزان است؟

• نقش عوامل مؤثر بر سطح بیکاری در استان یزد از نگاه طرف عرضه با توجه به نظر گروه‌های یاد شده به چه میزان است؟

• نقش عوامل مؤثر بر سطح بیکاری در استان یزد از نگاه عوامل ناهماهنگی و بی‌تعادلی در بازار نیروی کار، انعطاف‌پذیری (ناپذیری) در این بازار، همچنین تأثیر عوامل فرهنگی با توجه به نظر گروه‌های یاد شده به چه میزان است؟

۲. بیکاری: دلایل و پیامدها

در مطالعات اقتصادی دلایل بیکاری و این که یک فرد خارج از اراده خویش بیکار می‌ماند به سه گروه به شرح زیر قابل تقسیم و تفکیک است:

- عوامل طرف عرضه در بازار نیروی کار،
- عوامل طرف تقاضا در بازار نیروی کار،

• عوامل ایجاد کننده (بر هم زننده) هماهنگی، تعامل و تعادل عرضه و تقاضا در بازار نیروی کار. در مدل‌های ساده اقتصاد کلان می‌توان مقدار عرضه و تقاضای نیروی کار را به سادگی تابع سطح قیمتها (اعم از واقعی یا اسمی) تصور کرد و بر آن اساس نقطه تعادل بازار کار را که تعیین کننده سطح دستمزد و مقدار عرضه و تقاضای نیروی کار است محاسبه کرد اما عوامل متعدد و فراوانی می‌تواند این تعادل را بر هم زده و آن را در فضایی دیگر برقرار کند. این عوامل باعث می‌شود تا منحنی‌های عرضه و تقاضا به بیرون یا درون جابه‌جا شده یا حول نقاط مختلف گردش کنند. بنابراین زمانی می‌توان تعادل در بازار کار را فقط تابعی از سطح دستمزدها دانست که تمامی عوامل دیگر را ثابت فرض کرد. در دنیای واقعی و به ویژه در اقتصاد ایران عکس این قضیه بیشتر صادق است. به عبارتی می‌توان سطح دستمزدها را ثابت و تمام عوامل دیگری را که می‌تواند بر نرخ و در نتیجه سطح بیکاری مؤثر واقع شود به عنوان متغیر تصور کرد. بنابراین شناخت واقعی از متغیرهای فراوان دیگری، به غیر از سطح دستمزدها، که می‌تواند نرخ بیکاری را تحت تأثیر قرار دهد حائز اهمیت است.

۲-۱. طرف عرضه

مانند هر بازار دیگری در اقتصاد، منحنی‌های عرضه و تقاضا دو عامل اصلی در تعیین مقدار عرضه و تقاضای نیروی کار، همچنین تعیین سطح دستمزدها تلقی می‌شوند. با وجود این عوامل متعدد بسیاری می‌توانند بر عرضه و تقاضای نیروی کار مؤثر واقع شده و تعادل را به عدم تعادل در این بازار تبدیل کنند. فزونی عرضه نیروی کار بر تقاضای آن در اقتصاد به بیکاری تعبیر می‌شود. علاوه بر سطح دستمزدها، عوامل متعددی می‌تواند عرضه نیروی کار را تحت تأثیر قرار داده و از این رو بر سطح بیکاری مؤثر واقع شوند. در مطالعات اقتصادی رشد جمعیت، نرخ مشارکت زنان، بیمه‌ها و سایر منافع مترتب بر بیکاری و مهاجرت از مهم‌ترین دلایل تغییر در عرضه نیروی کار تلقی می‌شود.

۲-۲. طرف تقاضا

چنین ادعا می‌شود که سهم عمده بیکاری حاصل از عوامل طرف عرضه مانند رشد جمعیت، افزایش مشارکت زنان و مهاجرت است، اما حل مشکل بیکاری با توجه به عوامل طرف عرضه در کوتاه‌مدت کاری دشوار و تقریباً غیرممکن است. بنابراین اعتقاد بر این است که راه حل معضل بیکاری را باید در طرف تقاضا و تمام عواملی که می‌تواند بر تقاضای نیروی کار تأثیر بگذارد جستجو کرد. از عوامل بسیار متعددی که هر کدام می‌تواند بر تقاضا در بازار کار تأثیرگذار باشد می‌توان به شرح زیر نام برد:

- دستمزدها،
- قوانین و مقررات و انعطاف‌پذیری (انعطاف‌ناپذیری) در بازار کار،

- ثبات سیاسی، اقتصادی و امنیتی و سازمانهای مالی و اداری کارا،
- نیروی انسانی ماهر، آموزش مناسب و مدیریت مؤثر،
- تغییرات فن آوری و جایگزینی سرمایه به جای نیروی کار،
- عوامل فرهنگی.

۳-۲. ناهماهنگی در بازار کار

ناهماهنگی در بازار کار هنگامی اتفاق می افتد که فرصتهای شغلی و بیکاری به صورت همزمان در اقتصاد وجود داشته باشد. در مطالعات اشتغال و بیکاری سه نوع ناهماهنگی را می توان از یکدیگر تفکیک کرد:

- ناهماهنگی های جغرافیایی،
- ناهماهنگی تخصصی و مهارت،
- ترکیبی از موارد اول و دوم.

علاوه بر موارد یادشده، می توان در اقتصاد ایران و به ویژه در استان یزد به نوعی دیگر از ناهماهنگی در بازار کار اشاره کرد که این ناهماهنگی را «ناهماهنگی فرهنگی» می نامیم. ادعا بر این است که ویژگیهای فرهنگی استان یزد افراد را از پذیرش هر نوع شغل و در هر نقطه از کشور یا استان باز می دارد.

۴-۲. عوامل و دلایل بیکاری در استان یزد بر اساس گزارشهای قبلی

یکی از اهداف مهم این پژوهش دستیابی به علل بیکاری در سطح استان یزد است، اما واضح است که موضوعی با چنین اهمیت از دیدگاه سایر کارشناسان و صاحب نظران استان مورد غفلت قرار نگرفته است. نکته ای که این مطالعه را از مطالعات قبلی متمایز می کند روش جمع آوری اطلاعات مورد نظر و در نتیجه نگاهی متفاوت به عوامل بیکاری در این استان است. با وجود این، با مروری بر مطالعات قبلی صورت گرفته در استان، دلایلی که در ادامه به آن اشاره می شود مهم ترین عوامل بیکاری در استان است^۱:

- رکود اقتصادی صنایع (به ویژه صنایع نساجی)، تعطیلی و در نتیجه کاهش تعداد کارکنان بنگاهها،
- ویژگیهای طبیعی استان یزد و در نتیجه خشکسالی های پیاپی،
- اشتغال فرصتهای شغلی ایجاد شده توسط مهاجران سایر استانها،
- اشتغال فرصتهای شغلی توسط مهاجران سایر کشورها (افغانی ها و عراقی ها)،

۱. مجموعه مستندات و اقدامات اجرایی در جهت رفع معضل بیکاری در استان یزد (۱۳۸۴)

- افزایش تعداد فارغ التحصیلان در سالهای اخیر به ویژه افزایش فارغ التحصیلان زن،
- افزایش مشارکت زنان،
- کم‌رنگ شدن و از بین رفتن صنایع دستی و روستایی نظیر قالیبافی،
- مهاجرت روستاییان به شهرها و افزایش بیکاران شهری،
- برخورد نادرست با بازار کار در بخش غیررسمی اقتصاد،
- افزایش رفاه افراد و خانوارها،
- افزایش نیافتن مناسب بودجه‌های عمرانی استان،
- افزایش انتظارات از شغل و تمایل نداشتن به پذیرش هر نوع شغل از سوی نیروهای تازه وارد به بازار کار.

۳. جامعه آماری

داده‌ها و اطلاعات صحیح پایه هر تحقیق علمی در علوم تجربی را تشکیل می‌دهد و در حوزه علوم اجتماعی و انسانی مبنایی برای قضاوت‌های صحیح و در نتیجه بنا کردن سیاست‌های کارآمد و تبیین‌های درست خواهد بود. در حوزه اقتصاد نیز داده‌ها و اطلاعات مبنایی برای تصمیم‌گیری و حل مسائلی است که جامعه به صورت روزمره با آن روبرو است. مهم‌ترین تفاوت در حوزه اقتصاد، مانند سایر علوم انسانی، تعدد عوامل و متغیرهایی است که می‌تواند به صورت همزمان بر موضوعی واحد تأثیرگذار باشد. بیکاری و عوامل مؤثر بر آن از چنین ویژگی برخوردار است و از این رو جمع‌بندی نتیجه نهایی کاری دشوار بوده و بنابراین اطلاعات کاملاً معتبر و قابل اطمینانی را می‌طلبد. در این مطالعه سعی وافر بر دستیابی به چنین اطلاعاتی بوده است و این مهم با همت جمعی، نظارت دائم و مستمر و پیگیری‌های مجدانه و بی‌هیچ تردید با همکاری جمعی مسئولان و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌های گوناگون و در نهایت بیکاران جویای کار استان محقق شده است. اطلاعات مورد نظر در بخش نظرسنجی و تبیین دیدگاه اқشار مختلف از طریق سه پرسشنامه و با توجه به جامعه آماری هر قشر جمع‌آوری شده است. سه گروه متمایز، جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهد. این سه گروه عبارت‌اند از: مسئولان و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرف و بیکاران جویای کار استان یزد.

۳-۱. مسئولان و صاحب‌نظران

تعداد بسیاری به عنوان مسئولان استان در رده‌های مختلف سازمانی به فعالیت مشغول هستند، اما در این مطالعه منظور از مسئولان افرادی هستند که به نوعی با حوزه اشتغال و بیکاری مرتبط بوده یا به نوعی مسئولیتی را در این ارتباط داشته‌اند. علاوه بر مسئولان استان با ویژگی‌های یادشده، صاحب‌نظران استان نیز به عنوان بخش دیگری از جامعه آماری مورد پرسش قرار گرفته‌اند. این گروه نیز استادان

دانشگاه را در برمی‌گیرد که در یکی از مراکز دانشگاهی استان نظیر دانشگاه یزد و مراکز آموزش عالی وابسته، مراکز دانشگاه آزاد شهرستانهای استان و مراکز دانشگاه پیام نور و در رشته‌های مرتبط با مباحث اشتغال و بیکاری به ویژه اقتصاد فعالیت می‌کنند. از آن جا که تمام مراکز یادشده دارای رشته اقتصاد و رشته‌های مرتبط بوده و استادان بومی که به مسائل و مشکلات بیکاری استان نیز آگاهی کامل دارند در این مراکز به فعالیت مشغول هستند جامعه آماری مناسبی را از نظر صاحب‌نظران استان تشکیل می‌دهند. در مجموع از بین مسئولان و صاحب‌نظران استان با ویژگیهای مطرح شده ۱۰۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند.

۲-۳. کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها

در این تحقیق کارآفرین به کسی اطلاق می‌شود که دارای حداقل یکی از این دو ویژگی باشد:
- به این صفت (ایجاد اشتغال) در بین مردم یا مسئولان مشهور باشد.
- نام او به عنوان کارآفرین در یکی از مراکز رسمی استان (مانند سازمان صنایع و معادن) به ثبت رسیده باشد.

علاوه بر آن صاحبان حرفه‌ها به آن دسته از افرادی گفته می‌شود که در زمان مطالعه، مسئولیت یک بنگاه اقتصادی، اعم از صنعتی، کشاورزی یا خدماتی را بر عهده داشته است. چنین فردی حتی اگر سهامدار عمده بنگاه نیز نباشد صاحب حرفه تلقی می‌شود. لازم به یادآوری است تأکید این تحقیق به صاحبان حرفه‌ها و کارآفرینانی اختصاص یافته است که بیشتر در واحدهای بزرگ اقتصادی با بیش از ۱۰ کارکن به فعالیت اشتغال داشته یا بیش از ۱۰ شغل به واسطه سرمایه، فکر یا مدیریت آنها ایجاد شده است. همچنین با توجه به ویژگی بخشهای اقتصادی در استان یزد و نقش غالب صنعت در اقتصاد استان، بیشتر کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها نیز در این بخش تمرکز یافته‌اند. در این پژوهش سایر بخشهای اقتصادی مورد غفلت قرار نگرفته است. در مجموع از بین کارآفرینان و صاحبان حرفه استان، ۱۲۷ نفر به عنوان نمونه مورد بررسی انتخاب و پرسشنامه مخصوصی که به منظور بررسی نظرات آنان طراحی شده بود تکمیل شد.

۳-۳. بیکاران جویای کار

بیکاران جویای کار به افرادی اطلاق می‌شود که در یکی از مراکز ثبت‌نام اداره‌های کار و امور اجتماعی استان به عنوان بیکار جویای کار ثبت‌نام کرده‌اند. بر طبق آمار موجود اداره کار و امور اجتماعی، ثبت‌نام از چنین افرادی از سال ۱۳۷۱ آغاز شده ولی ثبت‌نام فقط در مرکز استان در اداره کار و امور اجتماعی ممکن بوده است. از سال ۱۳۸۰ امکان ثبت‌نام افراد در شهرستانهای استان نیز فراهم شده و از این‌رو جامعه آماری بیکاران جویای کار دربرگیرنده تمام افرادی است که:

کالبد شکافی بیکاری در استان یزد ۲۳

- در یکی از مراکز اداره‌های کار و امور اجتماعی شهرستانهای استان به عنوان بیکار جویای کار ثبت‌نام کرده باشند.

- تاریخ ثبت‌نام آنها پیش از سال ۱۳۷۹ نباشد.

با چنین شرایطی، تمام ثبت‌نام شدگان در اداره‌های کار و امور اجتماعی شهرستانهای استان از سال ۱۳۷۹، جامعه آماری بیکاران جویای کار این تحقیق را تشکیل می‌دهد. ۴۲۶ نفر به عنوان نمونه بیکاران جویای کار این پژوهش و از بین تمام ثبت‌نام شده‌ها در اداره‌های کار و امور اجتماعی شهرستانهای استان یزد طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۷۹ (سالهای برنامه سوم توسعه) انتخاب شده‌اند.^۱

از بین ۴۲۶ پرسشنامه دریافت شده از بیکاران جویای کار و بنا به تعریف بیکار^۲، شاغل^۳ و جمعیت غیرفعال^۴ از نظر اقتصادی، ۲۱۷ نفر شاغل (۵۱ درصد)، ۱۶۶ نفر بیکار (۳۹ درصد) و ۴۳ نفر غیرفعال (۱۰ درصد) بوده‌اند. نکته بسیار قابل توجه درصد بالای شاغلان و جمعیت غیرفعال است که در گروه بیکاران جویای کار ثبت‌نام کرده‌اند. پژوهش نشان می‌دهد فقط ۳۹ درصد از افراد ثبت‌نام شده به عنوان بیکار جویای کار واقعاً بیکارند. ۱۰ درصد از این افراد را کسانی تشکیل می‌دهند که در گروه جمعیت غیرفعال از نظر اقتصادی قرار می‌گیرند (محصّل، دانشجو) و ۵۱ درصد بقیه نیز بر طبق تعاریف موجود شاغل‌اند. این گروه فقط با انگیزه‌های یافتن شغل بهتر، یافتن شغل در بخش دولتی و اخذ وام خود اشتغالی به عنوان بیکاران جویای کار ثبت‌نام کرده‌اند.

آمارهای منتشر شده رسمی نرخ بیکاری استان را در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ به ترتیب ۱۵/۳ و ۱۷/۸ درصد بیان می‌کند و بر این اساس، استان یزد در این سالها در رده استانهای با بالاترین نرخ بیکاری قرار گرفته است. هنگامی که نرخهای بیکاری اعلام شده و نتیجه پژوهش حاضر، با یکدیگر تلفیق شوند نتایج قابل تأملی را به دست خواهند داد.

بر اساس آمارهای مستند و موجود اداره کل کار و امور اجتماعی استان یزد، در مجموع طی سالهای برنامه سوم (۱۳۸۳-۱۳۷۹) ۶۰۸۶۰ نفر در مراکز این اداره ثبت‌نام نموده‌اند (فرض بر این است که افراد سالهای پیش از ۱۳۷۹ شاغل باشند). مسئله قابل تأمل در اینجا درصد یا نسبت کسانی است که به عنوان بیکار جویای کار از کل جامعه بیکاران جویای کار استان در مراکز اداره‌های کار و امور اجتماعی ثبت‌نام کرده‌اند. ادعاهای کاملاً متفاوتی در این زمینه وجود داشته و بر این اساس، نرخهای بیکاری استان نیز متفاوت خواهد بود.

۱. تعیین حجم نمونه از طریق روشهای معتبر آماری صورت گرفته است. خواننده علاقه‌مند می‌تواند به اصل گزارش که در سازمان مدیریت برنامه‌ریزی استان یزد، همچنین دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری دانشگاه یزد موجود است مراجعه کند.

۲. بیکار: کسی است که آمادگی انجام کار یا شرایط انجام کار را داشته باشد و به دنبال کار باشد ولی کار پیدا نکند.

۳. شاغل: کسی است که در هفته گذشته حداقل دو روز کار کرده باشد.

۴. غیرفعال: بخشی از جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر است که در ردیف شاغلان و بیکاران جویای کار قرار نمی‌گیرد نظیر محصلان، خانه داران و افرادی که دارای درآمد بدون کار هستند.

نمودار ۲. توزیع پاسخگویان (بیکاران جویای کار) استان یزد از نظر فعالیت

اگر تعداد بیکاران جویای کار ثبت‌نام شده را فقط معادل ۵۰ درصد کل بیکاران جویای کار استان بدانیم و بر اساس نتایج به دست آمده از این تحقیق، فقط ۳۹ درصد آنان را به عنوان بیکار واقعی جویای کار در نظر بگیریم آنگاه نرخ بیکاری استان با توجه به جمعیت فعال آن در سالهای ۱۳۸۲ (۳۱۴۴۱۳ نفر در کل استان) و ۱۳۸۳ به مراتب کمتر از ارقام رسمی منتشر شده خواهد بود. بر این اساس نرخ بیکاری استان در سال ۱۳۸۲ معادل ۱۲/۱ درصد به دست می‌آید (جدول شماره ۱). همچنین نرخ بیکاری در سال ۱۳۸۳ که جمعیت فعال استان به ۳۵۸۵۳۷ نفر و تعداد بیکاران جویای کار ثبت‌نام شده به ۶۰۸۶۰ رسیده است معادل ۱۳/۲ درصد خواهد بود (جدول شماره ۲).

نتیجه آنکه در تحلیل نرخ بیکاری استان توجه به چند نکته اساسی ضروری است:

- افراد غیرفعال از نظر اقتصادی (محصل، دانشجو و سرباز) که خود را بیکار معرفی کرده‌اند.
- افراد شاغل (با تعاریف موجود) که به امید یافتن شغلی بهتر، در زمره بیکاران جویای کار جای گرفته‌اند.
- تخمین نسبت ثبت‌نام شدگان به عنوان بیکاران جویای کار نسبت به کل جامعه این گروه با ویژگیهای مشترک.
- توجه به این نکته ضروری است که کمتر از ۴۰ درصد از ثبت‌نام شدگان به عنوان بیکار جویای کار، واقعاً بیکارند.

جدول ۱. نرخ بیکاری سال ۱۳۸۲ بر اساس سناریوهای مختلف نسبت به بیکاران جویای کار ثبت نام شده

نرخ واقعی بیکاری	جمعیت فعال سال ۱۳۸۲**	بیکاران واقعی	درصد بیکاران واقعی در جمعیت بیکاران جویای کار ثبت نام شده*	بیکاران جویای کار	درصد بیکاران ثبت نام شده	بیکار جویای کار ثبت نام شده تا پایان سال ۱۳۸۲
۸/۶	۳۱۴۴۱۳	۲۷۱۴۲	۰/۳۹	۶۹۵۹۶	۷۰	۴۸۷۱۷
۹/۳	۳۱۴۴۱۳	۲۹۳۰	۰/۳۹	۷۴۹۴۹	۶۵	۴۸۷۱۷
۱۰/۱	۳۱۴۴۱۳	۳۱۶۶۶	۰/۳۹	۸۱۱۹۵	۶۰	۴۸۷۱۷
۱۱	۳۱۴۴۱۳	۳۴۵۴۵	۰/۳۹	۸۸۵۷۶	۵۵	۴۸۷۱۷
۱۲/۱	۳۱۴۴۱۳	۳۷۹۹۹	۰/۳۹	۹۷۴۳۴	۵۰	۴۸۷۱۷
۱۳/۴	۳۱۴۴۱۳	۴۲۲۲۱	۰/۳۹	۱۰۸۲۶۰	۴۵	۴۸۷۱۷
۱۵/۱	۳۱۴۴۱۳	۴۷۴۹۹	۰/۳۹	۱۲۱۷۹۳	۴۰	۴۸۷۱۷

مأخذ: محاسبات تحقیق

* با فرض وجود همین درصد برای طبس و برای بیکاران جویای کار ثبت نام نشده
** با احتساب شهرستان طبس

جدول ۲. نرخ بیکاری سال ۱۳۸۳ بر اساس سناریوهای مختلف نسبت به بیکاران جویای کار ثبت نام شده

نرخ واقعی بیکاری	جمعیت فعال سال ۱۳۸۳**	بیکاران واقعی	درصد بیکاران واقعی در جمعیت بیکاران جویای کار ثبت نام شده*	بیکاران جویای کار	درصد بیکاران ثبت نام شده	بیکار جویای کار ثبت نام شده تا پایان سال ۱۳۸۳
۹/۵	۳۵۸۵۳۷	۳۳۹۰۸	۰/۳۹	۸۶۹۴۳	۷۰	۶۰۸۶۰
۱۰/۲	۳۵۸۵۳۷	۳۶۵۱۶	۰/۳۹	۹۳۶۳۱	۶۵	۶۰۸۶۰
۱۱	۳۵۸۵۳۷	۳۹۵۵۹	۰/۳۹	۱۰۱۴۳۳	۶۰	۶۰۸۶۰
۱۲	۳۵۸۵۳۷	۴۳۱۵۵	۰/۳۹	۱۱۰۶۵۵	۵۵	۶۰۸۶۰
۱۳/۲	۳۵۸۵۳۷	۴۷۴۷۱	۰/۳۹	۱۲۱۷۲۰	۵۰	۶۰۸۶۰
۱۴/۷	۳۵۸۵۳۷	۵۲۷۴۵	۰/۳۹	۱۳۵۲۴۴	۴۵	۶۰۸۶۰
۱۶/۶	۳۵۸۵۳۷	۵۹۳۳۹	۰/۳۹	۱۵۲۱۵۰	۴۰	۶۰۸۶۰

مأخذ: محاسبات تحقیق

* با فرض وجود همین درصد برای طبس و برای بیکاران جویای کار ثبت نام نشده
** با احتساب شهرستان طبس

شواهد موجود نشان می‌دهد که نرخهای بیکاری اعلام شده در استان طی سالهای جاری قابل تأمل است. یافته بسیار قابل توجه و مهم این پژوهش، درصد شایان توجه شاغلان و جمعیت غیرفعال است که در گروه بیکاران جویای کار ثبت‌نام کرده‌اند. با فرض پذیرش ۳۹ درصد به عنوان درصد بیکاران واقعی از کل بیکاران ثبت‌نام شده به عنوان بیکاران جویای کار و با توجه به اینکه درصد بالایی از بیکاران در صورتی که واقعاً به دنبال کار بوده‌اند باید در اداره‌های کار و امور اجتماعی استان ثبت‌نام کرده باشند، امیدها در استان یزد افزایش و بیم‌ها در مورد بیکاری سالهای گذشته کاهش می‌یابد. این یافته می‌تواند یکی از نکات بسیار مهم در تحلیلهای نرخ بیکاری استان باشد. به عنوان مثال اداره کار و امور اجتماعی که یکی از متولیان اصلی حوزه اشتغال و بیکاری است باید سعی خود را در دستیابی به ساز و کارهایی که با توجه به آنها بتوان بیکاران واقعی استان را شناسایی و برای آنها برنامه‌ریزی کرد متمرکز کند. ثبت‌نام از افراد به عنوان بیکار جویای کار، در حالی که واقعیت، فاصله اعتماد ساخته شده فوق‌الذکر است، باعث تحلیلهای غیرواقعی در این زمینه خواهد شد.

۴. بیم‌ها و امیدها

دیدگاههای مسئولان و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها و بیکاران واقعی، همچنین بررسی وضع و توزیع شاغلان نمونه مورد بررسی، نتایج ارزنده‌ای در پیش روی محققان این طرح و مجموعه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران استان قرار داده است. جمع‌بندی نتایج این پژوهش را می‌توان در بیم‌ها و امیدهای موضوع بیکاری استان خلاصه کرد. مهم‌ترین بخش این پژوهش، فزونی امیدها در حل معضل بیکاری در مقایسه با بیم‌های موجود است. با وجود این بیم‌ها و امیدهای موضوع بیکاری در استان با جزئیات بیشتری در ذیل آمده است.

۴-۱. بیم‌ها

در شناخت واقعی یا بازشناسی هر موضوعی، دستیابی و دسترسی به اطلاعات واقعی آن موضوع جایگاه ویژه‌ای داشته است و چه بسا با نبود دسترسی به آن، بیم‌ها به امیدها یا امیدهای موجود به بیم‌های کاذب تبدیل شود. شناخت واقعی معضل بیکاری استان نیز خارج از این اصل کلی نبوده، بنابراین لازمه تحلیلهای واقعی و درست، همچنین شناخت و درک صحیح از بیم‌ها در رابطه مستقیم با وجود چنین داده‌ها و اطلاعاتی است. با چنین نگرشی سامان‌دهی اطلاعات و آمار جامع و درست مهم‌ترین گام در بازشناسی معضل بیکاری استان یزد است. استان در شرایط فعلی چنین آمار و ارقامی را در دسترس ندارد.

کالبد شکافی بیکاری در استان یزد ۷۷

از مطالعه مجموعه دیدگاه‌های کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها، همچنین مسئولان و صاحب‌نظران استان می‌توان به همسویی دیدگاه این دو گروه در موارد بسیار زیادی دست یافت. با وجود این، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها بیش از مسئولان و صاحب‌نظران استان بر این باورند که:

- قوانین موجود مخالف اشتغال‌زایی است.

- در میان قوانین بازدارنده موجود، قانون کار مهم‌ترین مانع اشتغال‌زایی در استان است. همچنین قانون سرمایه‌گذاری جامعیت لازم را برای اهداف اشتغال‌زایی ندارد.

- نبود ثبات مدیریتی و اقتصادی در استان می‌تواند باعث تحقق نیافتن اهداف اشتغال‌زایی در استان شود.

- موانع اداری و بوروکراسی موجود به شدت با ایجاد انگیزه و در نتیجه تحقق اهداف اشتغال‌زایی در تضاد است.

- بیش از ۷۲ درصد از کارآفرینان و صاحبان حرفه‌های استان یزد، نبود دسترسی به بازار سرمایه، نبود نظام بانکی مناسب و کمبود نقدینگی را مانعی بزرگ در ایجاد اشتغال این استان تشخیص داده‌اند.

- کمبود کارگران ماهر و یا مهارت کارگران سهم مهمی در تحقق نیافتن اهداف اشتغال‌زایی استان دارد.

- کمبود مدیران متخصص برای مدیریت واحدهای اقتصادی اساسی‌ترین مانع اشتغال‌زایی در این واحدهاست.

- کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها بر این باورند که استان یزد نسبت به استانهای همجوار از نظر نرخ بیکاری وضع بهتری دارد اما به نظر آنان با فرض شرایط موجود، نرخ بیکاری استان در پنج سال آینده افزایش خواهد یافت.

- سطح تحصیلات افراد و توسعه آموزش عالی با روند موجود، با نیازهای جامعه همخوانی ندارد.

- تمرکز امکان تولیدی در نقاط خاص استان، نرخ بیکاری را تشدید می‌کند.

- فرهنگ کار و تلاش، همچنین فرهنگ تجربه‌آموزی از طریق روابط استاد و شاگردی در استان یزد رو به کاهش است. بر این اساس سطح توقعات مردم بالاست و گرنه کار پیدا می‌شود.

- درصد بالای بیکاران که پیش از این شاغل بودند زنگ خطر پر صدایی است که با آنچه در دلایل ترک شغل به عنوان ورشکستگی یا تعطیلی بنگاه مطرح شده است همسویی کامل دارد.

- کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها، بازار کار استان یزد را در شرایط کنونی بدون اطلاع‌رسانی صحیح و جامع می‌دانند. علاوه بر آن بیکاران جوئی کار استان از نحوه اطلاع‌رسانی در بازار کار رضایت چندانی ندارند.

۲-۴. امیدها

با همه نگرانیهای به جا و مسئولانه‌ای که در سطوح مختلف در سطح استان در رابطه با نرخهای فزاینده بیکاری در سالهای اخیر وجود دارد، امیدهای حل معضل بیکاری در استان از بیم‌های موجود بیشتر است. مهم‌ترین امیدی که در نتیجه پژوهش حاضر برای محققان این گزارش پدیدار شده است، اشتغال بیشتر کسانی است که به عنوان بیکار جویای کار ثبت‌نام شده‌اند. با احتمال ۹۵ درصد فقط بین ۳۹ تا ۴۳ درصد از ۶۱ هزار نفری که ثبت‌نام کرده‌اند به عنوان بیکار جویای کار در طی سالهای ۱۳۷۹-۱۳۸۳ بیکار واقعی‌اند. این ترکیب می‌تواند بخشی از نگرانیهای موجود را به امید تبدیل کرده و هنگامی که با سایر امیدهایی که نام برده خواهد شد جمع و ترکیب شده و از بیم‌های بخش پیشین کاسته شود استان یزد را مانند گذشته در ردیف استانهای با کمترین نرخ بیکاری جای می‌دهد.

- بیش از ۷۵ درصد از مسئولان و صاحب‌نظران، همچنین کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها، استان یزد را به‌رغم محدودیتهای طبیعی، دارای زمینه‌های ایجاد اشتغال دانسته و این محدودیتهای را مانع ایجاد اشتغال نمی‌دانند.

- ویژگیهای فرهنگی استان یزد مانع اشتغال نیست و نگرانیهای موجود را می‌توان با کار فرهنگی کاهش داد.

- فن‌آوری پیشرفته در استان یزد بیش از آن که مانع اشتغال باشد اشتغال‌زا بوده است.

- تعداد قابل توجه بیکاران جویای کار استان را افراد باسواد و درصد قابل توجهی را افراد با تحصیلات عالی تشکیل می‌دهند. این موضوع مهارت‌پذیری آنان را متناسب با نیازهای واقعی بازار کار به مراتب سهل‌تر می‌کند.

- به‌رغم آنکه بر طبق آمار رسمی موجود نرخ بیکاری در استان یزد نسبت به استانهای همجوار (به مراتب) بالاتر است کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها این نرخ را بالاتر نمی‌دانند.

- نتایج این مطالعه نشان می‌دهد نرخهای بیکاری استان در سالهای اخیر جای تأمل و بازنگری دارد. درصد بالایی از کسانی که خود را بیکار معرفی کرده‌اند شامل دو گروه افراد غیرفعال از نظر اقتصادی و کسانی هستند که انگیزه‌های یافتن کار بهتر، اشتغال در بخش دولتی و استفاده از وام خوداشتغالی دارند. بنابراین نارضایتی از شغل فعلی در موارد زیادی باعث شده است افراد شاغل در پی شغل بهتری بوده و خود را بیکار جویای کار معرفی کنند، در حالی که در حقیقت آنان شاغل و جویای کار بهترند.

- ۶۱ درصد از ثبت‌نام کنندگان به عنوان بیکار جویای کار، بیکار نیستند و درصد بالایی از کسانی که به عنوان بیکار جویای کار تلقی می‌شوند با تعریف بیکاری در این گروه قرار نمی‌گیرند.

کالبد شکافی بیکاری در استان یزد ۷۹

- نتایج این تحقیق نشان می‌دهد نرخ بیکاری استان یزد در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ به مقدار قابل توجهی کمتر از مقادیر رسمی اعلام شده بوده است.

۵. راهکارهای مبارزه با بیکاری در استان یزد بر اساس این مطالعه

- راهکار حل بخش عظیمی از معضل بیکاری استان را باید نه در عرضه نیروی کار، بلکه در تقاضا و عواملی جستجو کرد که باعث ناهماهنگی در این بازار می‌شوند.

- با توجه به امکانات مناسب زیربنایی، سطح تحصیلات بیکاران جویای کار و تأکید بر اطلاع‌رسانی سریع، لزوم راه‌اندازی پایگاه اطلاع‌رسانی (اینترنتی) و مرکز اطلاعاتی اشتغال استان، به شدت مورد نیاز است. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، این پایگاه و مرکز در دو بخش عمده شغل‌های دائمی و موقتی، همچنین شغل‌های ویژه بانوان و مردان قابل طراحی است.

- از همه گروه‌هایی که در این پژوهش سؤال شده‌اند دامنه فعالیت زنان را محصور در خانه نمی‌دانند با وجود این به اعتقاد تمامی آنها برای زنان کار نیمه وقت از هر نظر بهتر از کار تمام وقت است. بیشتر زنان بیکار جویای کار نیز کار نیمه وقت را بر کار تمام وقت ترجیح داده‌اند. زمینه‌سازی برای کار نیمه وقت برای زنان راهگشای بخش عظیمی از مشکل بیکاری استان است.

- بخش‌های صنایع تولیدی، صنعت گردشگری و بخش‌های مسکن و معدن بخش‌های اولویت دار استان در ایجاد اشتغال است. شایسته است برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران استان تمام کوشش خویش را بر گسترش، حمایت و تسهیل در توسعه این بخش‌ها به کار برند.

- زمینه‌سازی و افزایش سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی مهم‌ترین راه ایجاد اشتغال در استان یزد است. کاهش موانعی که به هر نوع باعث افزایش سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی استان شود اساسی‌ترین راهکار اشتغال استان است.

- در شرایط فعلی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مهم‌ترین نیاز بازار کار استان یزد است. علاوه بر آن سطح تحصیلات کنونی جامعه با نیاز بازار کار همخوانی چندانی ندارد. از این‌رو لازم است تا با پژوهش بیشتر (و به عنوان مثال سنجش نیازهای آموزشی و مهارتی) زمینه‌های لازم برای هماهنگی نیازهای آموزشی بازار کار فراهم شود.

- بازگرداندن مهاجرین خارج از استان یزد (افغانی‌ها و عراقی‌ها) به زادگاهشان از دید هر سه گروه مسئولین و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها و بیکاران جویای کار می‌تواند به حل معضل بیکاری استان کمک کند. این موضوع نه فقط به دلیل فرصت‌های شغلی است که توسط این افراد اشغال شده است بلکه دو عامل مهارت و فرهنگ در این راستا نقش اساسی دارند.

- در اینکه درصد بالایی از بیکاران جویای کار را بیکاران واقعی تشکیل داده و متوسط دوران بیکاری این گروه نسبتاً طولانی است تردیدی وجود ندارد. شناسایی بیکاران واقعی و به کارگیری

سیاست‌های حمایتی برای این گروه، بدون آنکه این سیاستها مشوق بیکاری بیشتر یا طولانی‌تر شدن مدت بیکاری باشد، لازمه سیاست‌های عدالت محور در جامعه است.

- بازشناسی مجدد مزیت‌های نسبی استان و هدایت سازمان‌دهی شده سرمایه‌گذاری در راستای مزیت‌های نسبی و واقعی می‌تواند تا حدود بسیار زیادی تضمین‌کننده مشاغل نسبتاً پایدار در استان باشد. این رویکرد به ویژه در شرایطی که پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی جدی‌تر شده است اهمیتی مضاعف خواهد داشت.

- بررسی روند اندازه بنگاه‌های اقتصادی جهان بیان‌کننده کوچکتر شدن آنها از نظر متوسط تعداد شاغلان است. سرعت تغییرات فن‌آورانه و ناپایداری واحدهای اقتصادی بزرگ، کارآفرینی بیشتر بنگاه‌های کوچک و متوسط و ابداع و نوآوری بیشتر توسط این بنگاهها رویکرد جهانی را به توجه بیشتر به سوی آنها معطوف داشته است. شایسته است استان یزد به پایگاه بنگاه‌های کوچک و متوسط پایدار تبدیل شود. این نکته توسط مسئولان و صاحب‌نظران استان به عنوان اولویت اول در صورت داشتن اختیارات لازم برای حل معضل بیکاری، مورد تأکید قرار گرفته است.

۶. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در سالهای اخیر نرخ بیکاری در استان یزد، به‌رغم توانمندیهای فراوان استان در بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رو به فزونی نهاده و این موضوع، نگرانیها را در همه سطوح افزایش داده است. بنابر آمار رسمی منتشر شده، استان یزد که تا پیش از سال ۱۳۸۰ کمتر شاهد تجربه نرخهای بیکاری دو رقمی بود در سال ۱۳۸۳ با نرخ بیکاری ۱۷/۸ درصد در گروه استانهای با بالاترین نرخ بیکاری قرار گرفت.

در این تحقیق با تبیین مختصری از عوامل مؤثر بر بیکاری از دیدگاه نظریه‌های اقتصادی و تفکیک آنها به طرف عرضه، طرف تقاضا و عوامل ایجادکننده ناهماهنگی در بازار نیروی کار، به بررسی این عوامل از نگاه بیکاران جویای کار، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها، و مسئولان و صاحب‌نظران استان یزد پرداخته شده و با مقایسه آنها وجوه اشتراک و افتراق عوامل مؤثر بر بیکاری و کاهش آن مورد کنکاش قرار گرفته، در نهایت بیم‌ها و امیدها یا فرصتها و چالشهای استان در این زمینه تبیین شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که:

- امیدها در حل معضل بیکاری استان به مراتب بیش از بیم‌ها در این زمینه است.
- نرخهای بیکاری استان در سالهای اخیر جای تأمل و بازنگری دارد. درصد بالایی از کسانی که خود را بیکار معرفی کرده‌اند شامل دو گروه افراد غیرفعال از نظر اقتصادی و کسانی که انگیزه‌های یافتن کار بهتر، اشتغال در بخش دولتی و استفاده از وام خود اشتغالی دارند، تشکیل می‌دهد. بنابراین

کالبد شکافی بیکاری در استان یزد ۸۱

نارضایتی از شغل فعلی در موارد زیادی باعث شده است افراد شاغل در پی شغل بهتری بوده و خود را بیکار جویای کار معرفی کنند، در حالی که بهتر است به آنها شاغل جویای کار گفته شود.

- بیش از ۷۵ درصد از مسئولان و صاحب‌نظران، همچنین کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها، استان یزد را به‌رغم محدودیت‌های طبیعی، دارای زمینه‌های ایجاد اشتغال دانسته و این محدودیتها را مانع ایجاد اشتغال نمی‌دانند.

- فقط هشت درصد از کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها معضلات بیکاری در استان یزد را نسبت به استانهای همجوار بدتر دانسته و ۵۴ درصد این وضعیت را بهتر ارزیابی کرده‌اند. با وجود این هر دو گروه مسئولان و صاحب‌نظران، همچنین کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها روند نرخ بیکاری را در پنج سال آینده استان رو به افزایش می‌دانند.

- ۶۱ درصد از ثبت‌نام کنندگان به عنوان بیکار جویای کار، بیکار نیستند و درصد بالایی از کسانی که به عنوان بیکار جویای کار تلقی می‌شوند با مراجعه به تعریف بیکاری در این گروه قرار نمی‌گیرند.

- نرخ بیکاری استان یزد در سالهای ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ به مقدار قابل توجهی کمتر از آمار رسمی بوده است.

- بسیاری از دلایل بیکاری در استان دلایلی است که حل آن در حیطه اختیارات مسئولان استان نیست.

- از نگاه کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها در استان یزد، قوانین و مقررات موجود مهم‌ترین عامل نبود اشتغال و در نتیجه بیکاری در این استان است.

- کارآفرینان و صاحبان حرفه‌های استان یزد قانون کار و دستمزدها، همچنین قوانین مالیاتی موجود را از مهم‌ترین عوامل بیکاری می‌دانند. بنابراین از دیدگاه آنان قرارداد موقت بر سایر انواع قراردادها در به کارگیری نیروی انسانی مورد نیاز ارجحیت دارد.

- بیش از ۷۲ درصد از کارآفرینان و صاحبان حرفه‌های استان یزد فقدان دسترسی به بازار سرمایه، نبود نظام بانکی مناسب و کمبود نقدینگی را مانعی مهم در ایجاد اشتغال این استان تشخیص داده‌اند.

- نیروی انسانی ماهر و متخصص، مانعی در دستیابی به اهداف اشتغال‌زایی این استان نیست با وجود این، اولویت نیروی انسانی مورد نیاز استان نیروهای فنی و مهندسان مجرب و همچنین تربیت نیروی کار ماهر است.

- نبود مدیران متخصص و کارآمد در سطح بنگاههای اقتصادی مهم‌ترین مشکل واحدهای اقتصادی استان یزد (تولیدی و غیرتولیدی) در دستیابی به اهداف اشتغال است.

- فن‌آوری پیشرفته در استان یزد بیش از آنکه مانع اشتغال باشد اشتغال‌زا بوده است.

- فرهنگ تلاش و سخت کوشی یزدی که می‌توان آن را فرهنگ کار تلقی کرد، همچنین فرهنگ تجربه‌آموزی از راه رابطه استاد- شاگردی در حال کم‌رنگ شدن در این استان است.
- راه حل اساسی معضل بیکاری استان را باید در طرف تقاضای بازار کار و عواملی که باعث ناهماهنگی در این بازار می‌شود جستجو کرد.
- اطلاع‌رسانی صحیح در بازار کار لازمه دستیابی به شغل مناسب بوده و باعث آگاهی کارفرمایان از نیروی کار مورد نیاز می‌شود. این امر دستیابی به شغل را که در شرایط کنونی از طریق روابط (دوستان و آشنایان) صورت می‌گیرد به گزینش نیروی کار در فضای رقابتی سالم تبدیل می‌کند.
- صنایع تولیدی، صنعت گردشگری، بخش معدن و مسکن مهم‌ترین بخشهای کارآفرین در استان قلمداد می‌شوند.
- در شرایط فعلی آموزشهای فنی و حرفه‌ای مهم‌ترین نیاز بازار کار استان یزد است. علاوه بر آن سطح تحصیلات کنونی جامعه با نیاز بازار کار همخوانی چندانی نداشته و رشته‌های فنی و مهندسی در اولویت اول رشته‌های دانشگاهی مورد نیاز بازار کار قرار دارند.
- بازگرداندن مهاجران خارجی از دید هر سه گروه مسئولان و صاحب‌نظران، کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها و بیکاران جویای کار می‌تواند به حل معضل بیکاری استان کمک کند. این موضوع تنها به دلیل فرصتهای شغلی نیست که توسط این افراد اشغال شده است بلکه دو عامل مهارت و فرهنگ در این راستا نقش اساسی دارند. کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها به کارگیری نیروهای بومی را به مراتب بیش از نیروهای غیربومی ترجیح می‌دهند.
- کار کردن برای زنان مانند مردان مورد تأیید است اما از نگاه کارآفرینان و صاحبان حرفه‌ها، همچنین مسئولان و صاحب‌نظران استان، کار نیمه وقت برای زنان بهتر از کار تمام وقت است. زنان بیکار جویای کار نیز به مراتب مشاغل نیمه وقت را بر مشاغل تمام وقت ترجیح می‌دهند.
- در استان یزد بر این دیدگاه که در شرایط مساوی، اولویت اشتغال با مردان است اتفاق نظر وجود دارد.
- بیکاران یزدی به‌رغم بیکاری، حاضر به پذیرش هر نوع شغلی نبوده و بیشتر به دنبال مشاغلی هستند که:
 - با جو فرهنگی جامعه همسو باشد.
 - با شئون خانوادگی آنها ناهماهنگ نباشد.
 - با تخصص آنها متناسب باشد.
 - در استان ولی نه در هر نقطه آن باشد.
 - در شیفتهای شبانه نباشد.
 - ترجیحاً در بخش دولتی باشد.

منابع

الف) فارسی

- جولی، ریچارد و دیگران (۱۳۶۸)، «اشتغال در جهان سوم: مسائل و استراتژی، ترجمه احمد خزاعی، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- حسینی‌پور، سیدمجتبی (۱۳۸۲)، «بررسی وضعیت بیکاری و اشتغال و توانمندیهای بالقوه اشتغال‌زای شهرستان بافق»، معاونت اقتصادی و برنامه‌ریزی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد، نشریه شماره ۸۰/۰۰/۳۶۶.
- حسینی‌پور، سیدمجتبی، مجید دهقانی‌زاده و سید کمال‌الدین نورالدینی (۱۳۸۲)، «بررسی و تحلیل روند تغییرات نرخ فعالیت و بیکاری در استان یزد طی سالهای ۸۱-۱۳۷۵»، معاونت اقتصادی و برنامه‌ریزی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد، نشریه شماره ۴۱۸-۸۲.
- دهقانی‌زاده، مجید (۱۳۸۳)، «نقش زنان در بازار نیروی کار استان یزد طی سالهای ۱۳۸۱-۱۳۴۵»، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد.
- سازمان مدیریت برنامه‌ریزی استان یزد، «سالنامه آماری استان یزد، سالهای مختلف.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد (۱۳۸۴)، «مجموعه مستندات و اقدامات اجرایی در جهت رفع معضل بیکاری در استان یزد»، کمیته تخصصی اشتغال سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد.
- فاضلی، حسین (۱۳۸۴)، «مطالعه وضعیت بازار کار استان یزد و شناسایی علل افزایش نرخ بیکاری آن، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد.
- نبی‌مبیدی، محمدرضا و محمدعلی مبینی (۱۳۷۵)، «نگرشی بر وضعیت بیکاری و اشتغال (با تأکید بر استان یزد)، مرکز آموزش مدیریت دولتی یزد.
- نصیریان، محمدمهدی و جعفر رحمانی (۱۳۸۱)، «گزارش آماری اشتغال و بیکاری در استان یزد، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد.
- ولی‌زاده، رضا و محدثه خلیلی (۱۳۸۳)، «تحلیل ساختار اشتغال و بیکاری استان یزد طی سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲»، معاونت آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد، نشریه شماره ۴۲۹.

ب) انگلیسی

- Bell, B., R. Blundell and J. V. Reenen (1999), "Getting the Unemployment Back to Work: the Role of Targeted Wage Subsidies", Working Paper, No. W99/12, The Institute for Fiscal Studies.
- Bruton, H. J. (1978), "Unemployment Problems and Policies in Less Developed Countries", *The American Economic Review*, Vol. 68, No. 2, pp. 51-55.
- Evans, P. and B. McCormick (1994), "The New Pattern of Regional Unemployment: Causes and Policy Significance", *The Economic Journal*, Vol. 104, No. 424, pp. 633-647.
- Hogan, V. (2001), "Do Taxes Cause Unemployment?", University College Dublin, Department of Economics, Dublin.
- Juan, J. (1997), "The Causes of Spanish Unemployment: A Structural VAR Approach", *European Economic Review*, Vol. 41, pp. 1281-1307.

- Kermani, M. S. (2001), "Regional Employment Performance: A Case Study of a Provinces of Iran", *Canadian Economic Association*, Canada.
- Layard, R. (1986), *How to Beat Unemployment*, Oxford University Press.
- Lemieux, T. and W. B. MacLeod (2000), "Supply Side Hysteresis: The Case of Canadian Unemployment Insurance System", *Journal of Public Economics*, Vol. 78, No. 1-2, pp. 139-170.
- Minford, P., P. Ashton, M. Peel, D. Davies and A. Sparague (1985), *Unemployment, Cause and Cure*, Basil Blackwell.
- Sadeghi, J. M. (1999), "Employment in Iran with Emphasis on Gender and Residential Differences", METU International Conferences in Economics/III, Ankara, Middle East Technical University.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی